

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОВАЙДИНГУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Проведено ретроспективу уявлень про інноваційну діяльність та понятійний апарат, що використовується для її аналізу. Визначено основні підходи щодо ідентифікації сутності інноваційного провайдингу як системи, що поєднує інтереси розробників та споживачів інноваційного продукту, та її складових. Розкрито етапи становлення мотиваційного механізму інноваційного провайдингу в аграрній сфері.

Постановка проблеми

Розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності охоплює усі сфери функціонування національної економіки, зокрема і таку її найважливішу та вагомую складову як аграрна сфера. В умовах світової економічної кризи саме аграрна сфера у першу чергу вирішує найбільш злободенні проблеми життєдіяльності населення будь-якої держави. Перехід аграрної економіки України на інноваційну модель функціонування та розвитку потребує формування та ефективного використання інноваційного потенціалу аграрної науки, де склалася парадоксальна ситуація. З одного боку, аграрна наука має сформований потужний науково-інноваційний потенціал і є досить розвинутою. Проте з іншого – ефективність використання зазначеного потенціалу залишається низькою. Наукові розробки не комерціалізується і не реалізується на ринку для підвищення конкурентоспроможності галузей агропромислового виробництва. У зв'язку з цим, особливого значення набуває побудова в Україні такої системи управління науково-дослідними роботами, що охоплює повний інноваційний цикл: від ідеї до створення готового інноваційного продукту, його серійного виробництва та впровадження на ринку. Тому в рамках загальної стратегії інноваційного розвитку доцільно активізувати впровадження моделі інноваційного провайдингу, яка передбачатиме взаємовигідні відносини науки, бізнесу і влади та сприятиме посиленню зв'язку між теорією та господарською практикою.

Аналіз останніх досліджень

Питанню розвитку інноваційної діяльності останнім часом присвячується велика кількість досліджень. Зокрема, В.П. Соловійов та Л.І. Федулова досліджують стан державного регулювання інноваційних процесів та пропонують заходи щодо проведення державної інноваційної політики [8, 9]. Окремі аспекти, пов'язані з розробкою та реалізацією стратегії інноваційної діяльності, її інвестиційного та ресурсного забезпечення досліджували такі вітчизняні вчені-аграрії, як О.І. Даций, М.В. Зубець, О.В. Крисальний, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік [2-6]. Особливо слід відзначити працю П.Т. Саблука та О.Г. Шпикуляка, які розглядають інноваційну діяльність в аграрній сфері з погляду інституціонального аспекту [7, 10]. Ґрунтовні дослідження практичних аспектів інноваційної діяльності, пов'язаних з перетворенням наукових розробок в інноваційно-інвестиційний продукт здійснює С.А. Володін [1].

Однак невирішеними залишаються питання вибору механізму впровадження результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) – провайдингу, з яким часто ототожнюються венчурні бізнес-проекти за взаємодії науки, виробництва і ринку [10]. Наразі не сформовано єдиного теоретичного підходу щодо моделі останнього в аграрній сфері. Відсутність узгодженої позиції щодо визначення категорій, пов'язаних з інноваційним провайдингом, та необхідність врахування їх особливостей з позицій функціонування даної системи в аграрному секторі економіки зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних підходів до сутності понять інноваційного провайдингу.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес формування інноваційного провайдингу в аграрній сфері. Методологічною і теоретичною основою дослідження є концептуальні положення економічної теорії та теорії систем з питань розвитку інноваційної діяльності аграрних підприємств на засадах провайдингу. Зокрема, застосовано системний підхід до аналізу категорій науково-технічна та інноваційна діяльність. За допомогою індуктивно-дедуктивного методу уточнено понятійний апарат категорії «інноваційний провайдинг». Абстрактно-логічний метод дозволив узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки. За допомогою графічного методу наочно зображені отримані результати. Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі акти України, наукові та інформаційно-публіцистичні видання.

Результати досліджень

За сучасних умов конкурентоспроможність країн все більшою мірою залежить не стільки від їх здатності створювати нові знання, скільки від кращих можливостей щодо впровадження інновацій у виробництво та їх представлення на ринку. Глобалізація ринкових умов створює можливості для швидкого поширення ідей та інформації. Існуюча практика господарювання дає можливість підприємству бути власником нових знань та отримувати від їх використання економічну вигоду.

Особливо яскраво зазначена проблема простежується по відношенню до вітчизняної аграрної сфери. Підтримуємо думку дослідників, які стверджують, що інновації в сільському господарстві – важливий елемент підвищення ефективності його суб'єктів господарювання на внутрішньому та зовнішньому ринках. У працях М.В. Зубця та П.Т. Саблука, присвячених теоретичному обґрунтуванню утвердження інноваційної моделі розвитку АПК України, зазначається, що інноваційне підприємництво в аграрній сфері – один з найважливіших шляхів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних ринків сільськогосподарської продукції [3, 7]. Джерелом інновацій в суспільному секторі економіки є людська здатність до творчості, в тому числі інтелектуальної, результатом якої є інтелектуальний капітал.

За таких умов наявний інтелектуальний потенціал в результаті управління науково-інноваційними процесами та за відповідних організації й стимулювання стає інновацією. Матеріально-речовою основою останньої є нагромаджені наукові, теоретичні та практичні знання про відповідні дії, процеси, проблеми й шляхи їх вирішення (рис.1).

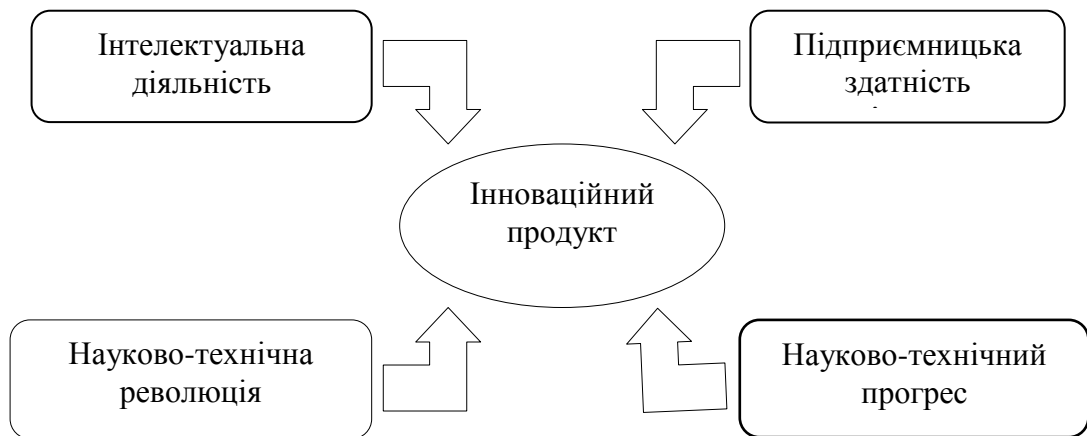


Рис. 1. Фактори створення інноваційного продукту

Джерело: власні дослідження.

На ринку інновація являє собою продукцію, створену на основі економічно привабливого результату творчої праці науковців, дослідників та конструкторів (новації). Її впровадження та перетворення на нові конкурентоспроможні товари, фактори виробництва (техніку, технології чи нові можливості використання ресурсів) через процеси капіталізації та комерціалізації потребує діяльності посередника в ланцюзі «наука-виробництво». Таким чином, для здійснення інноваційної діяльності необхідним є такий фактор виробництва, як підприємницька здатність.

Кінцева мета оперування інтелектуальними об'єктами та інноваційною продукцією є реалізація підготовлених до трансферу прав як окремого інноваційного товару, його супровід з отриманням компенсації за інтелектуальний внесок у створення. Дана мета досягається через

капіталізацію та комерціалізацію проведених досліджень та їх результатів. Капіталізація передбачає правову і фінансову експертизу наукових розробок та об'єктів прав на них, а також перетворення їх у інтелектуальну власність авторів. Комерціалізація забезпечує додаткові заходи щодо підготовки науково-технічної продукції та об'єктів їх трансферу до впровадження у виробництво або передачу бізнес-структурам для подальшого використання [2].

Водночас неоднозначність трактування понять («знання», «новація», «інновація», «науково-технічна продукція», «інноваційний продукт» тощо), що супроводжують інноваційний процес, виявили потребу до їх розмежування. Так, в науковій літературі поняття науково-технічна та інноваційна діяльність подекуди ототожнюють. На наше глибоке переконання, незважаючи на близькість цих термінів, їх належить розрізняти за першопричинами та ініціаторами. Метою науково-технічної діяльності (НТД) є створення і подальше використання нових знань. Своєю появою вона зобов'язана розвитку наукової думки та НТП. Інноваційна діяльність виникає внаслідок потреб підприємців у підвищення ефективності виробництва і його конкурентоспроможності [9].

НТД є складовою частиною інтелектуальної діяльності та охоплює ті її види, що пов'язані з досягненням конкретних науково-технологічних результатів (науково-дослідна, проектно-конструкторська, проектно-технологічна, винахідницька, раціоналізаторська діяльність тощо). В зв'язку з цим, поняття науково-технічного прогресу передбачає інтеграцію процесів отримання та накопичення нових знань, їх матеріалізацію та корисне використання. НТП відображає розвиток фундаментальних знань та сформованих продуктивних сил суспільства щодо удосконалення засобів та предметів праці, виробничих технологій та систем їх управління в якісному використанні природних ресурсів.

Ми погоджуємось з точкою зору провідних вчених, що науково-технічний прогрес забезпечується інноваційною діяльністю, під якою розуміється використання результатів наукових досліджень для створення нового або покращеного існуючого продукту, технологічного прогресу, отримання товарів, робіт і послуг з більш цінними якісними характеристиками [4]. Водночас інноваційна діяльність полягає в здійсненні комплексу заходів щодо розробки нагальних для підприємницьких структур наукових досягнень та їх використання у виробництві.

В світовій практиці системи, що утворюють комплекс забезпечення нововведень у ринкових умовах, прийнято поділяти на 3 типи: псевдоінноваційна, штовхаюча та тягуча [5]. Під «псевдоінноваційною» розуміють систему інновацій, заснованих на *несуттєвих «видозмінах» (псевдоінноваціях)*, тобто незначних технічних або зовнішніх змінах продуктів при незмінному конструкторському виконанні або розширенні номенклатури продукції за рахунок освоєння існуючих на ринку продуктів. Дана система є засобом для підтримання тимчасової життєдіяльності підприємств та їх продукції за допомогою імітації ознак прогресу.

Концепція «штовхаючої» системи (англ. “science-push” або “technology-push”) робить наголос на *дослідницьких і технологічних аспектах*. Згідно неї інновації є результатом досягнень науковців, зроблених під впливом *неекономічних мотивів*. Тому в ринкових умовах дані розробки рідко трансформуються в інноваційну ринкову продукцію. Їх творці в основному розраховують на бюджетне фінансування, оскільки підприємці не реагують на пропозиції щодо співпраці.

Попит як визначальний чинник розвитку підприємництва розглядався Дж. Шмуклером, який на основі емпіричного досвіду доводив існування «тягучої» інноваційної системи [12]. За даної системи ефективність діяльності досягається *будь-якими доступними суб'єктам господарювання шляхами*, часто з порушенням інтелектуальних та корпоративних прав.

Однією з основних тенденцій розвитку НТП та інноваційних процесів в світі є формування «економіка знань» [8, 9] або «інноваційної економіки» [6]. Її основою є людський інтелект та продукти його діяльності (виробництво і використання новацій, перетворення їх на повноцінний фактор виробництва), що відіграють провідну роль в економічній системі. Як показали наші дослідження, реалізація нових знань та безперервність інноваційного процесу забезпечується через інноваційний провайдинг (ІП), який передбачає вибір результатів наукової діяльності; створення банку інновацій; пошук споживачів науково-технічної продукції; доробку технічних, технологічних та організаційних рішень; узгодження інтересів дослідників, підприємців та провайдерів.

В перекладі з англійської провайдинг (to provide) трактується як діяльність з надання, забезпечення або постачання чого-небудь. Актуальною є думка С.А. Володіна, який термін «провайдинг» визначає як безперервний процес надання (передачі) товарів, робіт, послуг або знань учасниками ринкових відносин через реалізацію на ринку предмета своїх прагматичних інтересів з метою отримання прибутку [1, с. 19].

У наукових публікаціях під інноваційним провайдингом часто розуміють комплексний процес формування, втілення в життя та подальшого супроводу системи заходів зі створення та просування

на ринок нових товарів чи послуг, чия конкурентоспроможність гарантується використанням нових наукових знань та прикладних розробок (наукоємних продуктів та послуг) [11, с. 74]. Водночас поняття інноваційного провайдингу вбачається більш змістовним, ніж категорія інноваційної діяльності, оскільки передбачає активне формування ринку інновацій та отримання прибутку при реалізації останніх як товару. Нами провайдинг розглядається як підприємницька складова, що супроводжує діяльність агентів інноваційної інфраструктури у вигляді наукових парків, технопарків та інших видів інноваційних структур. Застосування провайдингу сприяє створенню інноваційного продукту, дозволяє об'єднати окремі складові науково-технічної та інноваційної діяльності і має кінцевою метою покращення результатів наукових досліджень і забезпечення ринку конкурентоспроможною наукоємною продукцією.

Термін «інноваційний провайдер» виник з практики публіцистів мережі Інтернет та ЗМІ і з цих позицій переважно вживається з поступовим набуттям популярності у дослідницьких колах та світовій науковій практиці. Під ним розуміють підприємницьку структуру, яка сприяє збуту результатів науково-інноваційної діяльності за типом продюсерської діяльності у шоу-бізнесі та промоутерської – у спорті (рис. 2).

Нами інноваційний провайдер розглядається як суб'єкт підприємницької діяльності, що здійснює апробацію і впровадження інноваційних проектів із залученням інвестицій та виконує технічний супровід контрактів у системі взаємовідносин виробництва і реалізації інноваційної продукції. Вважаємо слушною думку С.А. Володіна, який визначає інноваційних провайдерів як фізичних осіб-підприємців та/або структури для здійснення комерціалізації інтелектуального капіталу.

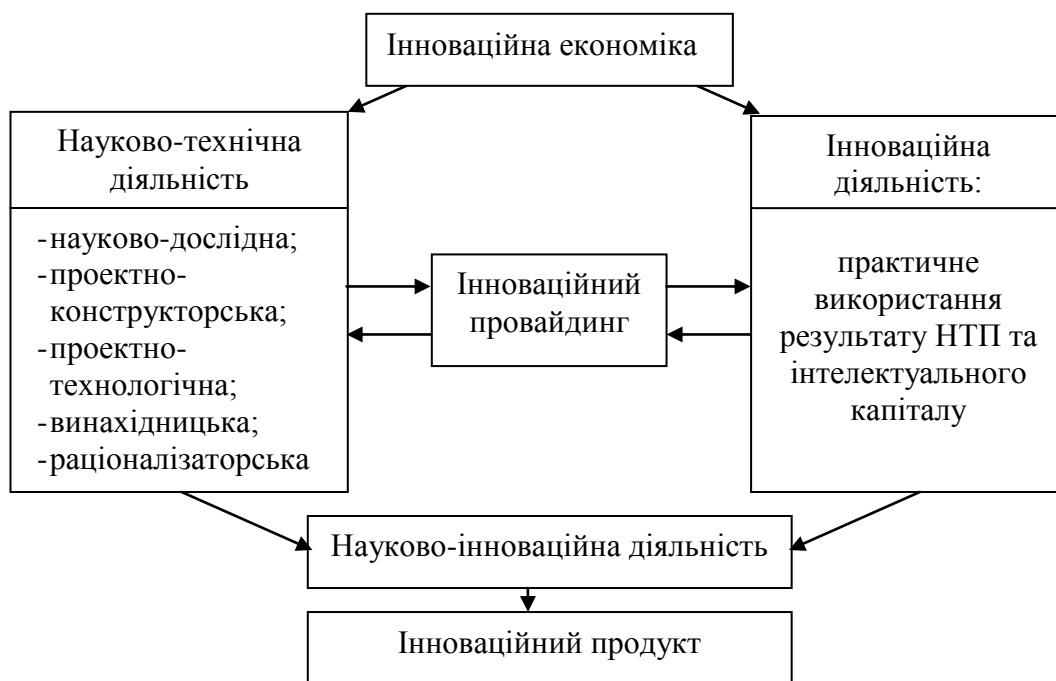


Рис. 2. Роль провайдингу у створенні інноваційного продукту

Джерело: власні дослідження.

Провайдери фактично виступають посередниками між власником інтелектуальної розробки і виробником інноваційної продукції і на засадах партнерства забезпечують інвестування та просування останньої на ринок, виплачуючи роялті оригінаторам (авторам) та франчайзерам [1]. У якості функцій інноваційного провайдера пропонуємо розуміти наступні:

- 1) надання належної допомоги власнику наукової розробки для входження в підприємницьке середовище;
- 2) здійснення інвестування та підприємницького супроводу інновацій в реальну економіку держави;
- 3) сприяння залученню у галузь фінансових ресурсів;
- 4) здійснення апробації і впровадження інноваційних проектів;
- 5) технологічний супровід контрактації виробництва та реалізації наукоємної продукції;

б) виконання посередницьких функцій.

В аграрній сфері розробка, впровадження та супровід інновацій значною мірою покладається на сільськогосподарських дорадників, основним завданням яких згідно ЗУ „Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” є поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки [13]. В той же час сільськогосподарський дорадник є особою прямо відстороненою від процесу виробництва й практично незацікавленою в комерціалізації результатів розробок. Саме активною підприємницькою позицією на аграрному ринку процес інноваційного провайдингу відрізняється від сільськогосподарського дорадництва. Адже на відміну дорадника, провайдер самостійно розробляє нову модель бізнесу, залучає необхідні для неї ресурси, піклується про просування продукції на ринок, одержує інноваційну ренту і розподіляє прибуток між усіма учасниками інноваційного бізнес-процесу, з якими взаємодіє на договірній основі.

С.А. Володін розглядає систему інноваційної провайдингу як безперервний процес створення, удосконалення і трансферу науково-технічних та інноваційно-технологічних досягнень, тобто трансформації наукових знань в інновації та основі ринкових товарно-грошових відносин [1]. Сукупність виробництва, споживання та інтелектуальної сфер формує систему інноваційного провайдингу (рис. 3). Вона складається з орієнтованих на відповідні сегменти ринкового середовища підсистем: прогресивного інновінгу (забезпечує взаємодію з науковим середовищем); інноваційного консалтингу (гарантує зв'язок з підприємницькими структурами) та інноваційно-венчурного бізнесу (сприяє поширенню розробленої інноваційної продукції). Ключові позиції у таких підсистемах займають логіка та логістика кінцевих інновацій. Інноваційне мислення забезпечує перетворення знань на єдину методологічну основу всіх підсистем ІІ, а логістика наукового процесу гарантує поетапну реалізацію наукового результату і подальшу комерціалізацію продукту за участі проміжних учасників.

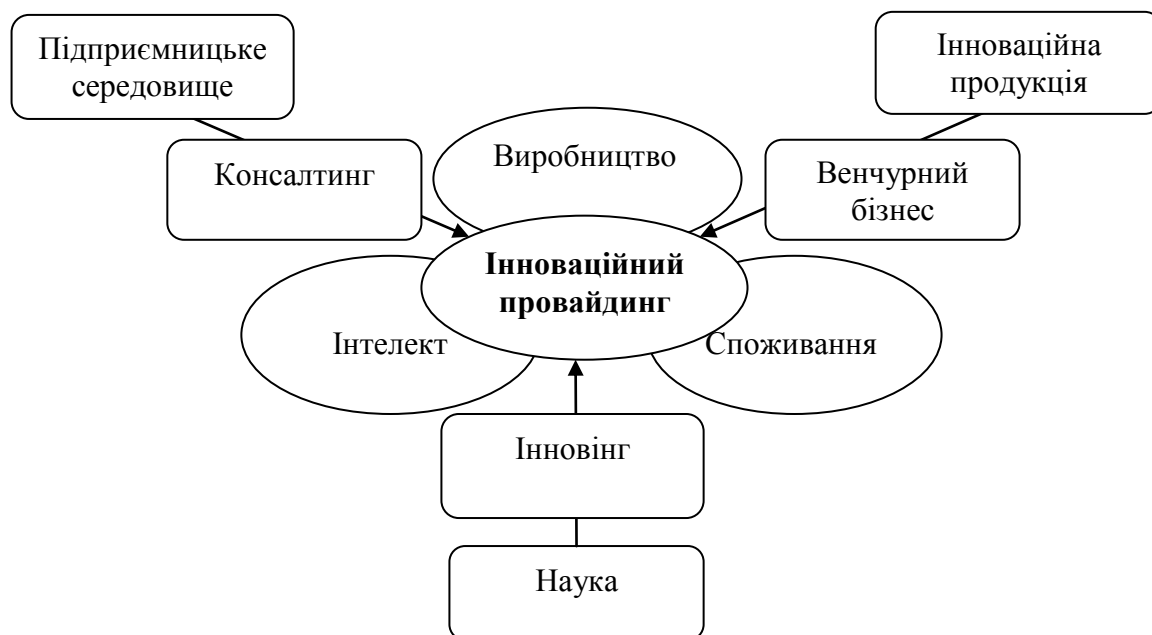


Рис. 3. Система інноваційного провайдингу

Джерело: сформовано на основі [1].

Провідною структурою, яка займається просуванням інноваційних продуктів для аграрного сектору країни, є Інститут інноваційного провайдингу НААН. Розробки інституту ґрунтуються переважно на економічних правилах наукоємного ринку. Враховуючи те, що технологічні інновації не мають суворо визначених етапів, просування НДДКР є складним і несистематизованим процесом. Досвід господарювання в Україні довів потребу формування єдиної регулюючої інституції щодо безупинного просування технологій на ринок. Останній забезпечує баланс попиту та пропозиції на інноваційну продукцію та стимулює впровадження досягнень науки і техніки у сфери виробництва та послуг. Саме Інститут інноваційного провайдингу став ініціатором того, що аграрна сфера стала на шлях впровадження НДДКР за системою ІІ (рис. 4).

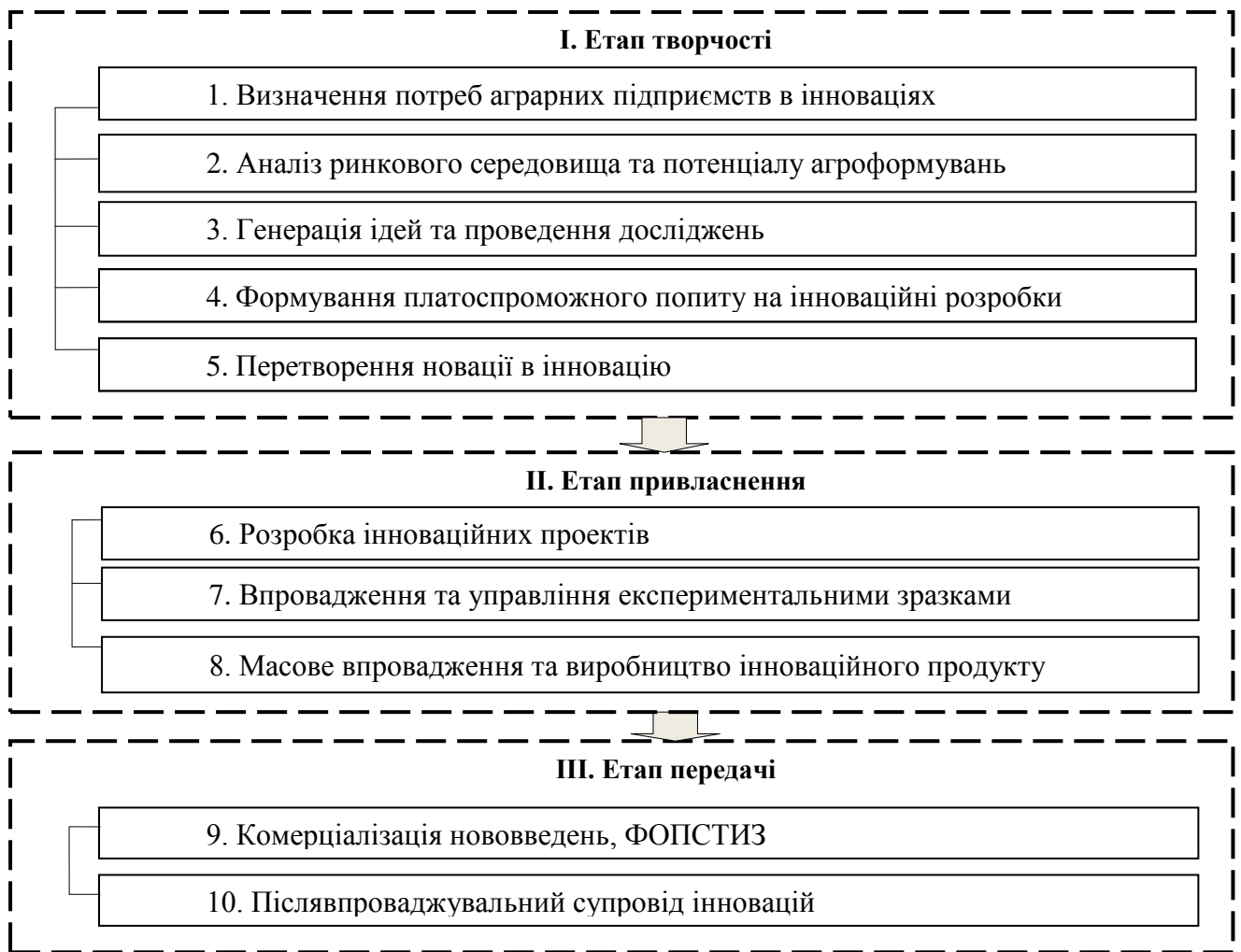


Рис. 4. Етапи формування мотиваційного механізму інноваційного провайдингу в аграрному секторі

Джерело: власні дослідження

Зважаючи на те, що інновації в сільському господарстві – це передусім сучасні передові технології, процес їх комерціалізації вимагає одночасної організації роботи наукових установ, органів влади та аграрних підприємств. Тому пропонуємо розуміти інноваційний провайдинг в аграрній сфері як процес формування мотиваційного механізму впровадження наукових розробок, заснованого на розвитку комерціалізації, консалтинговому супроводі, венчурному фінансуванні, інноваційному бізнес-проекуванні з метою просування на ринок інноваційної продукції та отримання прибутку за результат цієї діяльності.

За нашими дослідженнями ринковий попит на інноваційну продукцію у вигляді нового обладнання, конструкторських розробок, добрив з покращеними якісними характеристиками, заходів та засобів боротьби з хворобами й шкідниками рослин і тварин формують аграрні підприємства нового типу, зацікавлені у набутті конкурентних переваг, сприяючи розвитку мотиваційного механізму III.

З метою досягнення цілей мотиваційного механізму інноваційного провайдингу в аграрному секторі необхідно залучати значні інвестиції. Неврегульованість питань формування та захисту інтелектуальних прав на інновації ускладнює доступ бюджетних установ до вільного капіталу, відводячи лідируючі позиції недержавним корпоративним структурам, які функціонують на засадах венчурного бізнесу.

Рекомендації щодо застосування селекційних досягнень, систем землеробства, тваринництва, механізації й переробки інтегрувалися в інноваційний продукт – технологію. Вони мають пройти трансформацію за системою інноваційного провайдингу у підрозділах з питань інтелектуальної власності та трансферу наукових установ. Водночас виникає потреба щодо удосконалення існуючого

освітнього і наукового потенціалу, інноваційних технологій, що використовуються в суспільному секторі економіки. Практичне вирішення вказаних проблем можливе за участі консалтингових служб.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Стратегічні імперативи розвитку суспільного сектору економіки в контексті глобалізації утворюють прерогативу інноваційної діяльності як інтегратора конкурентних переваг. В цьому ключі інноваційний провайдинг розглядається нами як процес формування мотиваційного механізму впровадження наукових розробок, заснованого на розвитку комерціалізації, консалтинговому супроводі, венчурному фінансуванні та інноваційному бізнес-проектіванні з метою просування на ринок інноваційної продукції. Система інноваційного провайдингу базується на принципах прогресивного інновіну, інноваційного консалтингу та венчурному підприємстві і є універсальною для різних галузей суспільного господарства.

Інноваційному провайдингу належить провідна роль в розбудові конкурентоспроможного аграрного сектору. Формування єдиної регулюючої інституції щодо безупинного просування аграрних технологій за економічними правилами наукоємного ринку дасть змогу реалізувати потенціал аграрної науки та підприємницьких структур.

Перспективами подальших наукових досліджень є вивчення питань формування і застосування механізмів державно-приватного партнерства в аграрній сфері на засадах інноваційного провайдингу.

Література

1. *Володін С.А.* Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку / *С.А. Володін.* – К.: ЗАТ «Нічлава», 2007. – 384 с.: іл. – Бібліогр.: с. 359-380.
2. *Дацій О.І.* Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / *О.І. Дацій.* – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
3. *Зубець М.В.* Науково-організаційна база інноваційного розвитку аграрної науки / *М.В. Зубець, С. А. Володін* // Вісн. аграр. науки. – 2009. - №6. – С. 7-13.
4. *Крисальний О.В.* Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / *О.В. Крисальний* // Економіка АПК. – 2005. - №8. – С.10-13.
5. *Кропивко М.Ф.* Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / *М. Ф. Кропивко, Т.С. Орлова* // Економіка АПК. – 2007. - №7. – С. 11-18.
6. *Малік М.Й.* Підприємство у розвитку аграрного ринку / *М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк* // Економіка АПК. – 2007. - №11. – С. 138-149.
7. *Саблук П.Т.* Стратегічні напрями аграрних реформ – перехід на інноваційну модель розвитку / *П.Т. Саблук* // Економіка АПК. – 2002.- №12. – С. 7-13.
8. *Соловьев В.П.* Конкуренция в условиях инновационной модели экономики: монография / *В. П. Соловьев*; под науч. ред. Б.А. Малицкого. – К.: Феникс, 2006. – 165 с.
9. *Федулова Л.* Інноваційний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи формування / *Л. Федулова* // Економіст. – 2002. – №2. – С.52-54.
10. Форсайт як методологія прогнозування інноваційного розвитку аграрного сектору економіки / *С.О. Тивончук, О.Г. Шпикуляк, О.В. Шанін, О.М. Супрун* // Економіка АПК. – 2011.- №11. – С. 125-133.
11. Провайдинг інновацій: Підручник / *Денисенко, А.П. Гречан, М.В. Гаман та ін.*; за ред. проф. М.П. Денисенка. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 448с.
12. *Schmookler Jacob.* Inventions and Economic growth / *J. Schmookler.* – Cambridge Mass: Harvard University Press, 1966. – 332 p.
13. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

К. Kaschuck

Theoretical fundamentals of the innovational providing identification in the agrarian sphere

The paper focuses on the innovative activity in retrospect and the basic terms used for its analyse. It also determines the main approaches to the identification of the innovational providing's essence as a system that combines the interests of vendors and consumers of innovative products and its components. The formation stages of innovational providing's incentive mechanism in agrarian sphere are revealed.

Е. Н. Кашук

Теоретические положения идентификации инновационного провайдинга в аграрной сфере

Приводится ретроспектива представлений об инновационной деятельности, а также понятийный аппарат для ее анализа. Определены основные подходы к идентификации сущности инновационного провайдинга как системы, которая объединяет интересы разработчиков и потребителей инновационного продукта, и ее составляющие. Раскрыты этапы формирования мотивационного механизма инновационного провайдинга в аграрной сфере.